

Jana Depešova, Mária Vargova, Henryk Noga

Specyfika funkcji zawodowych nauczycieli w procesie stosowania technicznych środków nauczania

Nad cechami, jakimi winien odznaczać się dobry nauczyciel wychowawca, nad właściwościami, jakie zapewnią mu wpływ wychowawczy na uczniów, zastanawiano się od dawna. W starożytności Kwintylijan w swym dziele pt.: *Kształcenie mówcy* nakreślił ideał nauczyciela. Przez lata wielu pedagogów, np. J.W. Dawid, S. Szuman, W. Okoń czy M. Grzegorzewska, starało się określić cechy dobrego nauczyciela [3]. M. Grzegorzewska zaliczyła do nich: „miłość dusz ludzkich przejawiającą się w dobroci, sympatii do wychowanków, wierności swoim przekonaniom, odpowiedzialności za pracę” [4]. Poglądy M. Grzegorzewskiej są tym cenniejsze, że dotyczą zarówno nauczycieli szkół dla dzieci o normalnym rozwoju psychofizycznym, jak i pedagogów specjalnych.

Funkcje nauczyciela specjalnego

Zdaniem M. Grzegorzewskiej, praca pedagoga specjalnego nie różni się zbyt wiele od pracy pedagoga w szkolnictwie masowym. Powinien on posiadać „te wszystkie wartości, których wymaga praca wychowawcza w środowisku dziecka normalnego” [6]. Jednak dla nauczycieli prowadzących działalność dydaktyczno-wychowawczą dla głuchych i niedosłyszących nieodłącznym elementem całości procesu dydaktyczno-wychowawczego, częścią składową procesu wychowania i kształcenia ogólnego winno być wychowanie słuchowe [7]. Dlatego, określając funkcje nauczyciela dzieci głuchych i niedosłyszących, należy określić funkcje nauczyciela w ogóle oraz specyficzne funkcje pedagoga specjalnego. Znaczące cechy osobowości i specyficzne czynności wychowawcy klasowego, jego przygotowanie teoretyczne i praktyczne omawia K. Duraj-Nowakowa, powołując się na N.J. Antipowa. Określa je w sposób następujący:

- Cechy osobowości: przekonania ideowe, stałość moralna, twórczy charakter myślenia, zapał, samokrytycyzm, optymizm.
- Wiadomości: znajomość podstaw teorii i metodyki procesu wychowania, wiadomości z zakresu różnych dziedzin.

– Umiejętności konstruktorskie: planowanie pracy wychowawczej, kształtowanie osobowości ucznia, opracowywanie celów wychowawczych, indywidualne podejście do uczniów.

– Umiejętności organizatorskie: wychowywanie i kierowanie wychowaniem, organizowanie różnorodnych rodzajów działalności kolektywnej i indywidualnej uczniów, kontrola i pomaganie uczniom w wykonywaniu poleceń.

– Umiejętności komunikatywne: wprowadzanie właściwych stosunków z uczniami, nauczycielami oraz przedstawicielami szerszej społeczności, ustosunkowywanie do siebie uczniów, wczuwanie się w sytuację ucznia, a także regulowanie stosunków między kolektywami klas i wewnątrz klasy.

– Umiejętności poznawcze: poznawanie uczniów przy wykorzystywaniu wiadomości psychologiczno-pedagogicznych, gromadzenie doświadczenia i literatury, doskonalenie swoich czynności i cech osobowych, doskonalenie swojej działalności.

– Umiejętności praktycznie stosowane: władanie niektórymi umiejętnościami o charakterze twórczym (np. rysowanie, śpiewanie, tańczenie), prowadzenie imprez okolicznościowych dla uczniów oraz władanie technicznymi środkami dydaktycznymi.

– Umiejętności w zakresie techniki pedagogicznej: umiejętności entuzjazmu, sugestii, inspirowania, dawania natchnienia, organizacji swej pracy, władania mimiką i gestami, poszukiwanie kultury języka [8].

Zastosowanie technicznych środków nauczania spełnia doniosłą rolę w procesie kształcenia, szczególnie dzieci z wadą słuchu. Owe środki umożliwiają przede wszystkim zbliżenie uczniowi poznawanej, a często niedostępnej rzeczywistości. Przyczyniają się do rozwijania spostrzegawczości, wyobraźni i myślenia, wzbogacają zasób pojęć, wpływając na przekształcenie postawy ucznia z biernej na czynną i mogą wywoływać taki stopień zainteresowania przedmiotem, jakiego nie osiągnie się przy użyciu najbarwniejszych opisów słownych [9]. Niezbędny jest jednak zapamiętanie nauczyciela i staranność nauczania, a także zdrowy optymizm i samokrytycyzm. Pozwoli to doprowadzić plany do realizacji.

Wskazane przez K. Duraj-Nowakową funkcje nauczyciela-wychowawcy są szczególnie istotne dla pedagoga specjalnego. Konieczne jest ich odniesienie do specyfiki wykonywanych zadań w pracy z dziećmi głuchymi i niedosłyszącymi. Wiadomości z takich dziedzin, jak fizyka, plastyka, będą przydatne w projektowaniu samego warsztatu, zaś umiejętności konstruktorskie ułatwią zindywidualizowanie wychowania i rewalidacji każdego ucznia, pozwalają samodzielnie konstruować niezbędne pomoce dydaktyczne oraz niwelować proste uszkodzenia sprzętu.

Niezbędne w pracy z dziećmi głuchymi są zdolności organizatorskie. Mają one wpływ zarówno na przebieg zajęć w klasie, jak również na wykonywanie specyficznych czynności niezbędnych w odniesieniu do dziecka głuchego, jak np. okresowe badanie słuchu, dobór aparatów słuchowych, organizowanie nowych, innych niż dotychczas form pracy dydaktyczno-wychowawczej. Umiejętności komunikatywne i poznawcze nauczyciela zapewnią właściwe stosunki z uczniami, rodzicami, nauczycielami. Dadzą możliwość indywidualnego traktowania każdego ucznia, coraz dokładniejszego jego poznania. To stwarza szansę na odpowiednie modyfikowanie działań nauczyciela, poczynając od wymagań obiektywnych.

Niezwykle istotne w przypadku pedagoga specjalnego są umiejętności praktyczne stosowania technicznych środków nauczania, np. umiejętność rysowania pozwoli na samodzielne przygotowanie plansz, śpiew czy taniec da możliwość przygotowania i prowadzenia imprez dla dzieci oraz zajęć rytmicznych.

Pedagog specjalny w szczególny sposób powinien zadbać o posiadanie umiejętności w zakresie techniki pedagogicznej. Bardzo ważna jest zdolność władania mimiką, gestem, umiejętność sugestii, inspirowania.

Pedagog specjalny wobec potrzeby stosowania technicznych środków nauczania

Postęp pedagogiczny, nawet przy zastosowaniu najnowocześniejszej techniki w przekazywaniu i kontroli wiedzy, nie może się dokonywać bez rozwijania wiedzy i umiejętności metodycznych nauczyciela, bez kształtowania postaw innowacyjnych. Efektywne wykorzystanie technicznych środków nauczania polega nie tylko na częstotliwości ich stosowania, ale także na umiejętności dostosowania projekcji do specyfikacji danego przedmiotu [10]. Mimo że nauczyciel powinien doskonalić swoje metody pracy, sama umiejętność stosowania środków nie wystarcza, by uzyskać właściwe efekty np. w zakresie doskonalenia wymowy dzieci głuchych i niedośłyszących. Pedagog specjalny powinien posiadać umiejętność stawiania diagnozy.

Nauczyciel pracujący z dziećmi głuchymi i niedośłyszącymi powinien znaleźć odpowiedzi na następujące pytania – to warunek powodzenia pracy terapeutycznej, a także dydaktyczno-wychowawczej:

- jaka terapia będzie konieczna?
- jak często mogą być prowadzone ćwiczenia?
- które dźwięki winny być najpierw skorygowane?
- jakie zmiany w wymowie już nastąpiły?

Można wyróżnić trzy rodzaje badania metodą bodźców językowych:

- bez bodźców audiowizualnych,
- z udziałem słabych bodźców audiowizualnych,
- z udziałem silnych bodźców audiowizualnych [11].

W postępowaniu nauczyciela bez udziału bodźców audiowizualnych materiałem badanym mogą być odpowiednio dobrane i przygotowane obrazki. Nazwa przedmiotu przedstawionego na obrazku zawiera badaną głoskę w określonej pozycji w wyrazie, tj. w nagłosie, wygłosie lub śródgłosie. Można tutaj przygotować również różnokolorowe przezroczka. Właściwie dobrane kolorowe obrazki odpowiedniego formatu, oprawione lub zafoliowane zapewniają estetykę i trwałość. Do utrwalenia już wywołanych, skorygowanych głosek korzystnie jest użyć arkuszy, na których istnieje wiele obrazków zawierających określoną głoskę. Techniczny sposób przygotowania obrazków powinien uwzględnić wiek dziecka [11]. Oprócz odpowiednio przygotowanych plansz z wyrazami warto dobrać również modele, lub nawet odpowiednie przedmioty. Z umiejętnością obsługi i stawiania diagnozy winny iść w parze umiejętności zastosowania konkretnego materiału dydaktycznego w pracy z dziećmi.

Wiedza informatyczna pedagoga specjalnego

Pojawienie się komputera w szkole stworzyło nowe możliwości nieomal dla wszystkich przedmiotów szkolnych. Rozwój informatyki i jej służebna rola wobec dydaktyki powodują, że szkolnictwo ma wielką szansę na podniesienie swej skuteczności nauczania, ale jednocześnie stanowią dla niego ogromne wyzwanie [14].

Umiejętność posługiwania się komputerem daje możliwość wykorzystania programów rehabilitacyjnych wspomagających naukę mowy dzieci głuchych. Wizyjne sprzężenie zwrotne realizowane jest za pomocą przedstawiania na ekranie monitora komputera obrazów powstających wskutek odpowiedniego przetwarzania sygnału. Podczas tworzenia programów rehabilitacyjnych przyporządkowuje się pewne parametry mowy określonym wymiarom obrazu lub zmianie jego położenia. Atrakcyjny dla dziecka obraz będący przekształceniem fali dźwiękowej skłania je do wydawania głosu, ukazuje wizualizację intonacji lub przy analizie widmowej przetwarza zmienne elementy obrazu, ukazując np. spektrogram danej głoski. W programie „Statek” należącym do zestawu programów komputerowych pt.: „Kolorowy świat mowy” informacja o modulacji wysokości głosu jest przekazywana bezpośrednio na podstawie zmian kształtu fali głosowej.

Aniela Korzon przedstawia cechy pedagoga specjalnego, które wynikają z przeprowadzonych badań [16]. Nauczyciel pracujący w szkolnictwie specjalnym winien dobrze znać problemy rewalidacji, rozumieć społeczną wartość swojej pracy i być za nią odpowiedzialny. Duża odporność psychiczna, wiara we własne siły, bezwarunkowa akceptacja podopiecznych pozwolą wywiązać się ze swych zadań i osiągnąć zadowalające rezultaty.

Obserwowana obecnie trudna sytuacja społeczna, a także deficyt kadr oświatowych sprawiają, iż na drugi plan schodzi problem jakości przygotowania do zawodu nauczycielskiego [5]. Określając specyfikę funkcji zawodowych nauczycieli w procesie stosowania technicznych środków nauczania, należy wskazać na duże braki u absolwentów pedagogiki specjalnej w zakresie metodyki stosowania technicznych środków nauczania właściwych szkolnictwu specjalnemu. Warto zatem podkreślić, że niezbędne jest posiadanie umiejętności korzystania z takich środków technicznych, jak komputer, magnetowid, diaskop, episkop, pętla indukcyjna. Należałoby również postulować konieczność zapoznania się studentów z programami komputerowymi i ich zastosowaniem w pracy z dziećmi głuchymi i niedosłyszącymi.

Bibliografia

- [1] Burgerová J., *Internet vo výčbe a štýly učenia*, Prešov 2001
- [2] Burgerová J., Burger V. Stémové a aplikačné program pre personálne počítače, Prešov 2002
- [3] Duraj-Nowakowa K., *Kształtowanie gotowości zawodowej nauczycieli*, Wyd. Nauk. WSP, Kraków 1986
- [4] Duraj-Nowakowa K., *Kształtowanie gotowości zawodowej studentów*, Wyd. Nauk. WSP, Kraków 1986
- [5] Depešová J., *Príprava učiteľov na prácu s deťmi so špeciálnymi potrebami so zameraním na technické vzdelávanie*, [in:] *Zborník Príprava učiteľov elementaristov a európsky multifunkčný priestor*, PU PF, Prešov 2005, s. 595–600

- [6] Depešová J., *Ludové remeslá v zahraničí*, [in:] Zborník *Technické vzdelanie ako súčasť všeobecného vzdelania*, FPV UMB, B. Bystrica 2005, s. 89–92
- [7] Depešová J., *Činnosťná terapia postihnutých a tradičné technológie*, [in:] Zborník *Technické vzdelanie ako súčasť všeobecného vzdelania*, FPV UMB, B. Bystrica 2002, s. 190–195
- [8] Grzegorzewska M., *Wybór pism*, PWN, Warszawa 1964
- [9] Korzon A., *Wychowanie słuchowe dzieci z wadą słuchu*, Wyd. Infograf
- [10] Korzon A., *Osobowość pedagoga specjalnego*, Prace Pedagogiczne, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, WSP, Kraków 1986
- [11] Kozík T., Depešová, J., *Projekt a realizácia modelu videokonferenčného systému v pedagogickej praxi*, [in:] *Technika – informatika – edukácia*. Teoreticne i prakticke problemy edukacji informatycznej, t. VIII, Rzeszow 2007, s. 53–59
- [12] Piątek T., *Humanistyczno-etyczne aspekty stosowania technologii informacyjnych*, Zborník XX DIDMATTECH, Olomouc 2007, s. 547–549
- [13] Porubská G., *Postavenie a význam didaktiky v príprave učiteľov 1. stupňa ZŠ*, [in:] *Za vyššiu úroveň výchovy a vzdelávania a prestíž učiteľa ZŠ*, Pdf, Nitra 1999, s. 67–71
- [14] Ptaszyńska W., *Osobowość nauczyciela-wychowawcy w ujęciu Marii Grzegorzewskiej*, [w:] *Maria Grzegorzewska, Materiały z sesji naukowej*, J. Doroszewska, M. Falski, R. Wroczyński (red.), Nasza Księgarnia, Warszawa 1972
- [15] Pytel K., *Wpływ Internetu na rozwój i zachowanie dzieci i młodzieży*, [w:] *Cyberuzależnienia. Przeciwdziałanie uzależnieniu od komputera i Internetu*, E. Mastalerz (red.), Konferencja AP Kraków, 2006, s. 68–76
- [16] Pytel K., *Komunikacja interpersonalna w społeczeństwie informacyjnym*, INFORMATECH 2007, *Moderni informační a komunikační technologie ve vzdělávání*, Olomouc 11.09.2007, s. 164
- [17] Pytel K., *Komunikacja przez sieć komputerową jako sposób na spędzanie wolnego czasu*, INFORMATECH 2007, *Moderni informační a komunikační technologie ve vzdělávání*, Olomouc 11.09.2007, s. 385–388
- [18] Rodak H., *Terapia dziecka z wadą wymowy*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1994, s. 14–22
- [19] Siemieniecki B., *Nowe możliwości stosowania techniki komputerowej w edukacji*, [w:] *Kultura i Edukacja*, nr 1/1994
- [20] Tomková V., *Grafické vyjadrovanie žiakov 9. ročníka základných škôl*, [in:] Zborník *Modernizace vysokoškolské výuky technických předmětů II*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2006, s. 200
- [21] Tomková V., *Grafické vyjadrovanie žiakov základných škôl v edukačnom procese*, [in:] *TECHNIKA – INFORMATIKA – EDUKACJA*, t. V. Sandomierz: Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2006, s. 57–60
- [22] Tomková V., *Grafické vyjadrovanie žiakov základných škôl*, [in:] *Trendy ve vzdělávání 2006. Edukační technologie a inovace technického vzdělávání*, Olomouc: VOTOBIA Olomouc, 2006, s. 178–181
- [23] Tomková V., Vargová M., *Súčasný stav ovládania práce s PC u študentov učiteľstva 1. stupňa základných škôl*, [in:] Zborník *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*, PF UKF, Nitra 2002, s. 163–166
- [24] Vargová M., *Inovačné a alternatívne koncepcie vzdelávania v technickej výchove*. Dizertačná práca, Nitra 2005, s. 144

- [25] Vargová M., Depešová, J., *Poznámky k niektorým pojmom technickej terminológie*, [in:] *Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*, zborník 1, PF UKF, Nitra 2000, s. 107-110
- [26] Vargová M., Tomková, V., *Pracovné vyučovanie v súvislosti s prácou s počítačom*, [in:] *Zborník Vplyv technickej výchovy na rozvoj osobnosti žiaka*, PF UKF, Nitra 2002, s. 167-170
- [27] Wołoszyn S., *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, PWN, Warszawa 1964

Specificity of teachers' professional functions in the process of using technical educational means

Abstract

The features which a good teacher-educator should have and which allow him/ her to have any educational influence over pupils have been the matter of consideration for many years. For a long time scholars have tried to define the characteristics of a good teacher. It has turned out that the work of a special needs teacher does not differ much from the work of a teacher in a regular school. He/ she should have the same range of characteristics as a teacher who works with a child following a regular pattern of development. However, those teachers who work with deaf or hearing-impaired children should be additionally equipped with the so called auditory education. That is why, when describing the features of a teacher for deaf and hearing-impaired children, one should define the functions of a teacher as such, as well as the specific functions of a special needs teacher.